

заканадаўчым органам дзяржаўнай улады ў краіне з'яўляўся Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь. Ён уключаў 260 дэпутатаў, якія абіраліся тэрмінам на 5 год [6].

Аднак ужо 24 лістапада 1996 г. адбыўся рэспубліканскі рэферэндум па ўнясенні змяненняў і дапаўненняў у Канстытуцыю Рэспублікі Беларусь, якія прадугледжвалі стварэнне двухпалатнага парламента – Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, які складаецца з Савета Рэспублікі і Палаты прадстаўнікоў.

Узнікае пытанне: ці была неабходнасць у такіх зменах?

Рэспубліка Беларусь з'яўляецца ўнітарнай па сваёй тэрытарыяльнай структуры дзяржавай, дзе вобласці маюць пераважна роўную колькасць насельніцтва, таксама варта звярнуць увагу на яго манаэтнічны склад, што дазваляе зрабіць выснову аб адсутнасці перадумоў для пераўтварэння структуры парламента: не было неабходнасці ў прадстаўніцтве класаў, як у Вялікабрытаніі, або прадстаўніцтва зямель, як у ЗША. Адсюль лагічнае пытанне: у чым сутнасць існавання верхняй палаты, калі на працягу ўсёй гісторыі свайго існавання ён ніколі не выступаў з заканадаўчай ініцыятывай і не адсылаў на дапрацоўкі ніводнага праекту закону?

Такім чынам, можна зрабіць выснову аб тым, што Парламент Беларусі мае патрэбу ў рэфармаванні структуры з двухпалатнай на аднапалатную з павелічэннем колькасці дэпутатаў ужо адзінай палаты адносна існуючай колькасці дэпутатаў Палаты Прадстаўнікоў і былой колькасці дэпутатаў Вярхоўнага Савету паводле Канстытуцыі 1994 г. для пашырэння народнага прадстаўніцтва.

ЛІТАРАТУРА

1. Дзыбава, С.Г. Бікамералізм як прававая з'ява: гісторыя і сучаснасць / С.Г. Дзыбава. – Весн. Адыгейскага дзярж. ун-ту. Сер. 1 : Рэгіёназнаўства: філасофія, гісторыя, сацыялогія, юрыспрудэнцыя, паліталогія, культуралогія. – 2008. – № 02. – С. 171–175.
2. Канстытуцыйнае права замежных краін : падр. / Г.А. Васілевіч [і інш.] ; пад агульн. рэд. Г.А. Васілевіча. – Мінск : Кніжны Дом, 2006. – С. 366.
3. Парламент Фінляндыі. – Хельсінкі : Парламент Фінляндыі, 2001. – С.5.
4. Магунова, М.А. Дзяржаўны строй Швецыі / М.А. Магунова. – М., 1983. – С. 66.
5. Магунова, М.А. Скандынаўскі парламентарызм: тэорыя і практыка / М.А. Магунова. – М. : Рас. дзярж. гуманіт. ун-т., 2001. – С.97–202.
6. Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь ад 15 сак. 1994 года : па стану на 1994 г. – Мінск : Амалфея, 2005. – 56 с. – арт. 79 і арт. 81.

УДК 342.51(2)

АБ КРЫЗІСНЫХ З'ЯВАХ У ДЗЕЙНАСЦІ ЗАКАНАДАЎЧАЙ УЛАДЫ Ў ХХ–ХХІ СТСТ.

К.М. ІВАНОВІЧ

(Прадстаўлена: канд. юрыд. навук Д.В. ШЧЭРБІК)

Разглядаюцца асноўныя прычыны ўзнікнення крызісных з'яў у інстытуце парламентарызму ў ХХ ст., вылучаныя на аснове прац К. Шмітта. Прыводзяцца фактычныя звесткі, што сведчаць аб прысутнасці такіх з'яў у сучаснасці на прыкладзе суднасення заканадаўчай і выканаўчай галін улады ў праўтварчым працэсе Рэспублікі Беларусь.

Дзеянне механізма стрымак і супрацьваг пры канстытуцыйным прынцыпе “падзелу ўладаў” заканавае перш за ўсё праблему сутыкнення інтарэсаў заканадаўчай і выканаўчай улад. Так, ужо ў пачатку ХХ ст. назіралася тэндэнцыя да паступовага ўмяшання выканаўчай улады ў асобе кіраўніка дзяржавы ў заканадаўчую дзейнасць, якая традыцыйна належыць парламенту.

Пра наяўнасць крызісных тэндэнцый у парламентарызме, зыходзячы з аналізу яго развіцця ў Веймарскай Германіі, яшчэ ў пачатку ХХ ст. піша ў сваёй працы “Легальность и легитимность” нямецкі юрыст, філосаф і палітычны тэарэтык К. Шмітт (Carl Schmitt). Ён адзначаў, што надыходзіць крызіс «государства законодательства» (Gesetzgebungsstaat) – государственного образования (Staatswesen), падчिненного безличным (и потому всеобщим) и predetermined (и потому рассчитанным на длительный срок) нормативным установлениям, содержание которых изначально поддается измерению и определению”, то-бок крызіс такой дзяржавы, дзе «закон и его исполнение, законодатель и применяющие закон учреждения отделены друг от друга», дзяржавы, дзе «господствуют законы», а не люди, не какие-либо авторитеты и власти» [1].

Шмітт вылучае некалькі прычын такога крызісу, аднак адной з асноўных ён называе тэндэнцыю да паступовага павелічэння ўмяшання выканаўчай улады ў асобе кіраўніка дзяржавы ў заканадаўчую дзей-

насць [2]. Сутыкненне гэтых галін улады можна дэталёва разгледзіць на прыкладзе нашай краіны, дзе такі крызіс ускладняецца яшчэ і ўзнікненнем супярэчнасцей наконт суаднясення юрыдычнай сілы законаў з актамі Прэзідэнта, а таксама апошніх паміж сабой.

Разгледзім гэтае пытанне больш падрабязна. Так, у праватворчым працэсе Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь мае паўнамоцтвы як непасрэдна ў сферы прыняцця нарматыўных актаў, так і ў якасці самастойнага праватворчага суб'екта. У яго кампетэнцыю, зыходзячы з тэксту артыкулу 84 Канстытуцыі, уваходзіць:

- 1) назначэнне чарговых і нечарговых выбараў ў Палату прадстаўнікоў, Савет Рэспублікі і мясцовыя прадстаўнічыя органы;
- 2) роспуск палаты ў выпадках і ў парадку, прадугледжаных Канстытуцыяй;
- 3) падпісанне законаў; мае права ў парадку, устаноўленым Канстытуцыяй, вярнуць закон або асобныя яго палажэнні са сваімі прэрэчаннямі ў Палату прадстаўнікоў і г.д. [3].

Зыходзячы ўжо з таго, што Прэзідэнт уплывае і непасрэдна ўдзельнічае ў працэсе фарміравання палат парламента: назначае восем членаў Савета Рэспублікі [4], можна зрабіць пэўныя высновы пра значнасць умяшання Прэзідэнта ў заканадаўчую дзейнасць Парламента. Больш таго, Прэзідэнт таксама валодае правам заканадаўчай ініцыятывы, згодна з палажэннямі Канстытуцыі. Тут неабходна адзначыць, што Прэзідэнт у сярэднім уносіць 8–10 % праектаў законаў, у той час як дэпутаты Палаты Прадстаўнікоў толькі 1–2 % [5]. Гэтым умяшанне кіраўніка нашай краіны ў выключна парламентскую сферу заканадаўчай дзейнасці не абмяжоўваецца, што падцвярджаецца тэкстам артыкула 85 Канстытуцыі, якая надзяляе Прэзідэнта паўнамоцтвам выдаваць дэкрэты, што маюць сілу законаў, а таксама непасрэдна або праз ствараемыя ім жа органы забяспечваць выкананне сваіх дэкрэтаў, указаў і распараджэнняў [6]. У перыяд з 2010 г. па цяперашні час было выдана 13 дэкрэтаў, 13 распараджэнняў і амаль 100 указаў [7].

Аднак значны ўплыў Прэзідэнта ў праватворчым працэсе Рэспублікі Беларусь заключаецца не толькі ў вялікай колькасці выдаваемых ім актаў, а таксама ў тым, што ў большасці выпадкаў менавіта яго асабістыя акты маюць большую юрыдычную сілу ў параўнанні з законамі, прынятымі Парламентом. Збольшага палажэнні аб суаднясенні актаў Парламента і актаў Прэзідэнта ўтрымліваюцца ў Канстытуцыі і ў шэрагу заканадаўчых актаў.

Больш таго, згодна артыкула 28 Закона Рэспублікі Беларусь «Аб Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь», дэкрэты і ўказы Прэзідэнта, калі іншае не прадугледжана Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь, маюць верхаўенства над актамі іншых дзяржаўных органаў і службовых асоб, а значыць, і над законамі, прынятымі Парламентом [8]. Пры гэтым адсылка на Канстытуцыю не знаходзіць палажэнняў, што напрамую тычацца дадзенага пытання.

Разам з тым, Закон «Аб нарматыўных прававых актах Рэспублікі Беларусь» пры разыходжанні ўказа з законам таксама прызнае юрыдычную сілу ўказа вышэй закона, акрамя выпадкаў, калі паўнамоцтвы на выданне такога ўказа былі прадстаўлены законам [9].

Так, на сённяшні дзень мае месца разрозненасць, недакладнасць і няпоўнасць нормаў аб іерархічнай падпарадкаванасці законаў Парламента і ўказаў Прэзідэнта, з-за чаго ўзнікаюць пытанні ў працэсе іх прымянення, і паўстае неабходнасць дадатковага заканадаўчага замацавання і ўдакладнення сістэмы іх суаднясення.

Такім чынам, зыходзячы з палажэнняў, апісаных К. Шмітгам, а таксама аналізу існуючай сітуацыі ў нашай краіне, можна збачыць выснову аб тым, што крызісныя тэндэнцыі ў інстытуце парламентарызму, заўважаныя і вылучаныя Шмітгам яшчэ ў пачатку мінулага стагоддзя, не толькі не страцілі сваёй актуальнасці, але ўяўляюцца сапраўды вострымі і ў сучаснасці.

ЛІТАТАРУРА

1. Шмит, К. Государство: право и политика / пер. с нем. и вступ. ст. О.В. Кильдюшова ; сост. В.В. Анашвили, О.В. Кильдюшов. – М. : Территория будущего, 2013. – 444 с. – (Серия «Университетская библиотека Александра Погорельского»).
2. Там жа. – С. 280.
3. Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь ад 15 сакавіка 1994 года : з змяненнямі і дапаўненнямі, прынятымі на рэсп. рэферэндумах 24 ліст. 1996 г. і 17 кастр. 2004 г. – Мінск : Амалфея, 2005. – 56 с. – арт. 84.
4. Там жа. – арт. 91.
5. Каментарый да Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь : у 2 т. / І.І. Пляхімовіч. – Мінск : Амалфея, 2015. – 984 с. – Т. 2. – С. 284.
6. Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь ад 15 сакавіка 1994 года : з змяненнямі і дапаўненнямі, прынятымі на рэсп. рэферэндумах 24 ліст. 1996 г. і 17 кастр. 2004 г. – Мінск : Амалфея, 2005. – 56 с. – арт. 85.
7. Сайт Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://www.president.gov.by>. – Дата доступу: 02.10.2015.
8. Аб Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь [Электронны рэсурс] : Закон Рэсп. Беларусь ад 21 лют. 1995 г., № 3602-ХІІ : у рэд. Закона Рэсп. Беларусь ад 6.10.2006 г. // Эталон-Беларусь / Нац. цэнтр прававой інфарм. Рэсп. Беларусь. – Мінск, 2015. – арт. 28.

9. Аб нарматыўных прававых актах [Электронны рэсурс] : Закон Рэсп. Беларусь ад 10 студзеня 2000 г., № 361-З : у рэд. Закона Рэсп. Беларусь ад 2.07.2009 г. // Эталон-Беларусь / Нац. цэнтр прававой інфарм. Рэсп. Беларусь. – Мінск, 2015. – арт. 10 абз. 3.

УДК 340

ИСТОРИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ ТЕОРИИ РАЗДЕЛЕНИЯ ВЛАСТЕЙ И ИЗМЕНЕНИЯ В ПОДХОДАХ К ЕЕ ПОНИМАНИЮ

В.А. ТКАЧЁВ

(Представлено: канд. юрид. наук, доц. А.Н. ПУГАЧЁВ)

Представлен анализ появления и развития теории разделения властей в историческом разрезе. Дано определение сущности и целей данного принципа. Рассмотрено его применение в государственных конструкциях и способах закрепления.

На данном этапе развития общества господствует представление о необходимости закрепления принципа разделения властей в конституции демократического государства. Вопросы сущности, происхождения, видов власти и их взаимодействия берут свое начало с античных времен. Для лучшего понимания следует проследить этапы развития теории разделения властей и ее связь с политическими и идеологическими аспектами общества.

Разделением власти на виды впервые занялся Аристотель. Так он выделил родительскую, господскую и политическую власть. Необходимость этого разграничения была обусловлена тем, что было необходимо определить происхождение и сущность властных полномочий в государстве [1, с. 59].

В дальнейшем этим вопросом занялся Джон Локк – один из величайших мыслителей XVII века, который внес огромный вклад в науку. Самым значительным его трудом является «Два тракта о правлении», который кратко будет рассмотрен далее.

Прежде чем вывести свои собственные идеи, Локк последовательно аргументирует несостоятельность устоявшихся взглядов. Свойственным тому времени основанием аргументов в дискуссии было Священное писание, а главным спором было происхождение государства и источник власти. Имея непосредственное отношение к государственному аппарату, Локк видел недостатки абсолютизма.

Автор находится в поиске оптимального государственного устройства и формы правления. Источник власти не рассматривается как отцовская власть или божественное предписание. Выводится естественное состояние, при котором все равны и свободны, в той мере, которая не нарушает свободу других, равенство предполагает наличие юрисдикции каждого над другим, дающее право наказывать за нарушение природного закона (естественных прав) в мере равной нарушению. Следующей гипотезой является то, что государство появляется посредством общественного договора (примеров в истории данной гипотезы не имеется, но это абстрактная конструкция) [2, с. 152]. Исходя из этого, допустимы изменения в государственном устройстве, т.к. по договору стороны обладают правами и обязанностями. Автор видит необходимость реформ в государственном строе, для этого более четко выводится принцип разделения властей, который в дальнейшем доработан последователем Локка, Шарлем Луи Монтескье. Были выделены такие ветви власти, как законодательная, исполнительная и федеративная. При этом стоит учитывать, что в то время в Англии суды не отделялись от администраций и чиновники были «широкого» профиля. Разница между исполнительной и федеративной властью заключалась в том, что первая относится к сфере внутреннего управления, а вторая выносится на уровень международных взаимоотношений. Принцип разделения властей сводится к тому, что недопустимо сосредоточение всей власти в лице одного человека или органа, тем самым Локк выступает против абсолютизма монарха, но и заблаговременно предупреждает о последствиях чрезмерного усиления одной из ветвей над другой.

Одной из причин, натолкнувших Локка на создание теории о разделении властей, стала Английская революция 1640–1650-х годов, когда в конфликт вступили исполнительная и законодательная власть.

Исследуя положение Англии в конце 17 века, а именно после «Славной революции» 1688 года впервые идеи Локка начали воплощаться на практике. В подтверждение этому служит «Биль о правах» 1689 года, который разграничивал компетенции субъектов власти и вводил систему сдержек и противовесов между ними. Важнейшие положения данного акта были следующими:

- приостанавливать действие законов либо их исполнение;
- устанавливать и взимать налоги на нужды короля;
- свобода подачи петиций королю;